

Tischlerjevo nagrado letos podeljujemo iz znanih razlogov z dokajšnjo zamudo, vendar tega pomembnega dogodka nismo hoteli še enkrat preložiti ali pa celo opustiti.

Tako se veselimo danes skupaj z Matevžem Grilcem, ki je to nagrado že zdavnaj zaslužil, tako vsaj mislijo številni rojaki, med njimi Rudi Vouk, Helka Mlinar in mnogi drugi. Sam se je pa dolgo branil.

Matevž Grilc se je rodil 7. septembra 1946 v Podkraju pod Peco. Ta podatek sem dobil od Janka Kulmescha, ki mi je tudi posredoval, da je Matevževe talente nekako »odkril« takratni pliberški kaplan in poznejši vzgojitelj v dijaškem domu v Heimlingerju Janez ROVAN. Sploh se ima Matevž Grilc mnogo zahvaliti salezijancem, tu mislim predvsem na soustanovitelja Koroške dijaške zveze, profesorja in vzgojitelja Franceta Cigana.

Koroška dijaška zveza je bila ustanovljena leta 1961, ko je bil Tevž star šele 15 let, vendar se je v KDZ takoj vključil in postal njen viden funkcionar. Tedaj sem ga prvič zavestno spoznal, saj sem bil pozneje sam vodja političnega in kulturnega odseka KDZ in eno leto tudi tajnik. Med pripravami za današnji svečani dogodek sem pa našel doma tudi Tevževo pismo Narodnemu svetu iz leta 1963.

»Koroška dijaška zveza se zahvaljuje za 1.500 (tisoč petsto) šilingov, ki ste ji podarili po g. Hanziju Gabrielu. KDZ Vam je zelo hvaležna za ta dar, ker ste ji s tem omogočili, da poravna svoje obveznosti. S slovenskimi pozdravi, za KDZ – predsednik Grilc Matevž in blagajnik Joško Müller. Tevž je bil tedaj star komaj 15 let, ampak pismo izgleda po formatu in vsebini, kot da bi ga pisal **izkušen advokat!** Moj oče, tedanji predsednik Narodnega sveta, se je pisma zelo razveselil, saj od študentov ne dobiš pošte vsak dan. *Zato je pismo shranil in ga bom pozneje predal Tevžu.*

Seveda se je pojavljajo ime Matevž Grilc spet in spet v zvezi s samostojnim nastopom koroških Slovencev leta 1965. Od Joška Tischlerja naprej se je namreč NSKS naslanjal pri državnozborskih in deželnozborskih volitvah na ljudsko stranko, ne pa pri občinskih volitvah. Leta 1965 je imela ljudska stranka 12 mandatov in na trinajsti ji je manjkalo približno 3.000 glasov. Te glasove je ljudska stranka hotela od Narodnega sveta imeti gratis in na trinajsto mesto, Kampfmandat, ni sprejela niti očeta, niti živinozdravnika Dumpelnika, niti dr. Vospernika. Niti na 16. mesto. To obnašanje ljudske stranke je bilo poniževalno. Temu se je oče kot predsednik NSKS s somišljeniki uprl in Narodni svet je nastopil s svojo lastno listo. Glavni kandidat je bil ugledni koroški Slovenec Mirko Kumer, Črčej. V zvezi s to kandidaturo je vladalo med Slovenci veliko

navdušenje, prava evforija, in v volilni boj so se vključili tudi študentje. Omenjalo se je tudi ime Grilc – in Karel Smolle je med drugim celo šel propagirati v Slovenji Plajberk in v druge kraje. Za mandat ni seglo, ampak Črčej je dobil odličnih 4.272 glasov in to ob dejstvu, da je bila levica proti Črčejevi kandidaturi. Ljudski stranki pa je zopet manjkalo 3.000 glasov na 13. mandat, danes jih pa ima 6.

Drug osebni stik z Matevžem sega v leto – mislim – 1970/71, ko smo hoteli v okolici Velikovca, blizu križišča v smeri Št. Peter na Vašinjah, dodati nemškemu napisu še slovenskega. Po domače »mazaška akcija«. Bila je huda megla, sedeli smo v citroenu, Grilčevem spačku, vendar je Matevž akcijo ta dan odpovedal. Odločil je, da je v tem trenutku bolje tako – in mi mlajši smo ga poslušali. Morda je imel tudi kake informacije, da nas opazujejo, da nam sledijo.

Omenil sem že, da je Matevž Grilc še kot dijak pisal pisma kot zrel advokat. In ravno advokatura je bila eno od težišč Tevževe življenjske dejavnosti. Rudi Vouk to – kar je ustvaril Tevž Grilc – imenuje **PRAVNIŠKO KULTURO**. Po mnenju Vouka je slavljenelec skrbel za to, da je »bilo zavzemanje za manjšinske pravice vedno enakovreden del odvetniške dejavnosti«. Čeprav s tem ni bilo mogoče kaj zaslužiti. Tudi tu se pojavi stičišče s Tischlerjevo družino, saj je Matevž hodil v šolo odvetnika Janka Tischlerja. *Ampak ne samo to, on je to dejavnost razvil, postal samostojen in ustanovil eno od najbolj uglednih advokatskih pisarn v Alpsko-jadranskem prostoru. GVS, Grilc, Vouk, Skof Lawyers so pojem in garant za kvaliteto! In to nad 40 let. Vseh skupaj je bilo s tajnicami vred v tej pisarni več kot 30 sodelavcev. Vsa čast !!!*

Ampak to ni edino življenjsko delo Matevža Grilca.

Če je bil **Janko** Tischler njegov boter kot odvetnik, pa je bil **Joško** Tischler njegov boter kot politik. Ampak ne samo to, Matevž Grilc je bil tudi njegov naslednik, kot predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev. 15. maja, na obletnico podpisa ADP, leta 1976 je postal, komaj 29-letni, predsednik Narodnega sveta. *In to funkcijo je izvrševal približno 20 let, do leta 1995. In zopet med leti 2005 in 2009.*

To so bila zelo uspešna leta in verjetno leta zadnjih zares velikih dosežkov. Naj omenim samo nekatere in naj me Matevž dopolni, če sem kaj izpustil.

- *Dvojezična trgovska akademija*
- *Oddaja »Dober dan, Koroška«, slovenski oddelek ORF*
- *Finančna podpora otroškim vrtcem*
- *Razširjeni KOKS, koordinacijski odbor NSKS in ZSO*
- *Preprečil je zakonski predlog, po katerem naj bi dobili samo 141 tabel*
- *Preprečil je namene Jugoslavije in dela manjšine/ZSO, da predsednik Rudolf Kirchschräger odpove svoj obisk prireditve »Koroška poje«, ki je*

bila 1981 posvečena 10. obletnici smrti Franceta Cigana, Cigana, ki je dr. Grilca v veliki meril usposobil za narodnopolitično delovanje.

- Matevž Grilc se je desetletja boril proti tristrankarskemu paktu, dejansko diktatu. Tega dejstva sem se spomnil predvčerajšnjim na Radišah, kjer je Tevž enkrat v zelo borbenem govoru napadal ravno ta tristrankarski pakt, jaz pa sem bil v publiku.
- Preprečil je tudi ustanovitev t. i. ločenih šol, Mittelpunktschulen, kar je zahteval Heimatdienst.
- To so bili časi, ko je Heimatdienst trdil, da bo mir na Koroškem mogoč šele tedaj, ko enega od obeh narodov ne bo več.
- Eden od viškov delovanja, morda negativnih viškov, so bile demonstracije z ogromno množico pripadnikov manjšine in njihovih simpatizerjev, nekaj, kar si danes težko predstavljamo, saj so po Grilčevih besedah »Koroški Slovenci postali utrujeni v deloma neuspešni borbi za uresničitev zajamčenih pravic«.
- Deideologizacija Narodnega sveta in narodnostne politike je bila ravno tako njegov cilj. Saj Grilc narodnostno vprašanje ni videl kot ideološko vprašanje.

Grenila ga je ustanovitev tretje predstavniške organizacije. Pravi, da je to bil za njega najhujši udarec, zaradi katerega se je leta 2009 umaknil iz politike.

Ravno tako se je grenil in bil razočaran, da ni bilo mogoče ustanoviti skupne krovne organizacije. Tako kot mu je ležala na srcu reforma NSKS, reforma Narodnega sveta, ki naj bi postal najvplivnejši faktor slovenske narodne skupnosti, tako mu je ležala na srcu želja, da Slovenci dobimo vplivno in učinkovito, demokratično izvoljeno, javnopravno, skupno zastopstvo.

V tej zvezi bi rad nanizal nekaj njegovih misli in citatov, ki bodo priklicali v spomin Grilčevo filozofijo:

- a. Strukture, narodnostne, ne odgovarjajo času.
- b. Potrebujemo ENO STRUKTURO, kjer bodo Slovenci **sami** odločali, kdo jih zastopa, drugače se bo nadaljevalo **izigravanje** (to smo videli tudi pred desetimi leti, ko smo pri internem sestanku treh narodnostnih organizacij na enem sestanku pri Miklavžu sklenili, da procentne klavzule 17,5 % **NE SPREJMEMO**, saj je ustavno sodišče odločilo, da je za postavitev table 10 % dovolj. Bili smo izigrani. V tej zvezi bi se rad javno zahvalil mag. Rudiju Vouku, ki je s svojimi štiridesetimi postopki pred ustavnim sodiščem, v duhu Grilčeve tradicije, sprožil pogovore, besede »pogajanja« ne želim uporabiti, sprožil pogovore, ki smo jih imeli pred 10-imi leti. *Oblasti so se bale dodatnih postopkov in seveda tudi mednarodne sramote. Vemo tudi, da je državni sekretar Ostermaier dal dva meseca pred pogajanjem **gotovo** listo s 163 krajevnimi imeni. Še bolj poniževalno pa je*

*pismo bralcev podpredsednika Heimatdiensta in člana konsenzne skupine, ki je pred dvema tednoma trdil, da je konsenzna skupina izdelala »rešitev« do **najmanjšega detajla**. Tako je podpredsednik Heimatdiensta sam priznal, kdo je odgovoren za ogromno škodo, ki je bila storjena pred desetimi leti. Torej, brez skupne krovne organizacije se bo »nadaljevalo izigravanje«.*

- c. *Skupno zastopstvo pa bi po Grilcu imelo samo smisel, če bi prišlo do **koordinacije** znotraj manjšine in do skupnih **OBVEZNIH SKLEPOV**.*

Poleg odvetniške pisarne in politike, sta bila dr. Grilcu vedno pomembna tudi domači kraj in društvo Kralj Matjaž, kjer je bil predsednik in je sedaj častni predsednik matjaževcev.

Kar pa morda vedo samo najstarejši med nami, je dejstvo, da je bil Matevž Grilc pred davnimi leti tudi gledališki igralec. Pridružil se je namreč gledališki skupini Erika Prunča! Ta skupina je bila znana za svoje legendarne predstave, kot so bile Scapinove zvijače Molierja, na kar se rada spominja Helka Mlinar, in Sofoklejeva, Smoletova Antigona. Uspešnica, ki je povzročila gledališki boom in dvignila odrsko dejavnost na višjo stopnjo!!!

Dragi Tevž!

Last but not least, Tvoja družina. Že v gimnaziji smo Te občudovali, saj si imel že tedaj dekle. Pri nas je trajalo malo dlje. Občudujemo Te pa tudi danes, da si še vedno skupaj z istim dekletom, z Marjano. Marjani pa se zahvaljujemo, da se je desetletja odrekala svojemu možu, saj je hodil na krajevne sestanke po lastnih besedah tudi dvakrat na teden in siguren sem, da skorajda ni bilo nedelje brez prireditve. Ustanovila sta tudi zgledno družino, imata vnuke in vnukinje in sta tudi v tem oziru svetel zgled drugim in mlajšim.

Človek, če hoče biti srečen, mora imeti v življenju dobro družino, dobre prijatelje in dobre sosede. Vse to je Tevž imel. Kontakti pokrivajo področje od Trsta prek Koroške do Dunaja in en tak, star, kontakt, ki ga je dr. Grilc gojil desetletja, je sedanji minister za finance, Andrej Šircelj. In to je samo en primer.

Kontakte in ugled je užival v akademskem in pravnem svetu, v političnem in kulturnem.

Grilčeva oporoka se glasi: Če zmanjka narodne zavesti, nas ni več!

Če hoče narod preživeti, mora imeti politično voljo in narodno zavest, drugače nas ne bo več.

In zaradi vsega tega, zaradi njegovih zaslug na političnem, pravnem in kulturnem področju, mu danes z veseljem in ponosom za njegovo življenjsko delo izročamo Tischlerjevo nagrado!

Čestitamo!